

Iri'iri Kapua no te ropi'anga i te turanga Matutu 2019

Anga'anga ta'okota'i'anga no te akamatutu i te turanga ngateitei

Ka anoanoi'a teta'i 'uri'uri'anga ki runga i nga tumu tapura e toru:

- Te tu'anga a te au Ona Pitiniti e te Kavamani – e mea tau ainei kia arapaki te Kavamani i teia?
- Akameitaki'anga i te turanga o te Pa Enea – ko teia tetai tu'anga pu'apinga, ki te kavamani
- Ka akapeea i te akapu'apinga'anga i te ora'anga o te iti tangata?
- Ka akapeea te akatanoanga i te au tu kaui te ka riro i te tapu i teia akapu'apinga'anga?
- Te au akapapa'anga e te au akatere'anga - Kua tano ainei ta tatou tuku'anga ture? Ka akapeea tatou i te akaiti'anga i teia papa ture? Te anga'anga kapiti ainei te Kavamani?
- Vaito'anga i te puapinga – te vaito'anga tau no te akaari i te puapinga.

Tumu Tapura

1. Taokotai'anga e te Arataki'anga tau – E mea meitaki te akapuapinga'anga e te tupua'nga o te taokotaianga okotai.

Ko te tupu'anga turangatira ka anoanoia te tua'anga tau, akameitaki'anga mei roto mai i te Aorangi natura e te piapa i te arapakianga i teai. Kua akamou'ia teia e toru tu'anga; taokotai'anga tau, tu'a'anga i te au pu'apinga ma te tau e te piapa i te arapaki'anga.

Te akaari mai nei teia akapapa'anga i te anoano kia rauka te taokotai'anga tau no te tuatau ki mua, tupu'anga maruarua. Ka anoano'ia te Basileia i te aruaru, kia puapinga te taokotai'anga tau, eiaa ra no te tua ua o te kimi puapinga mari ra no tetai ravenga piapa i te arapaki'anga i te tupu'anga akamaruarua. Ko te arapaki'anga piapa i te au mea puapinga, ko te akapapu'anga teia e kare tetai uatu tangata e ngere.

Te au tumu manako te ka uri'uri'ia:

- Turanga e te Moni, te aiteite ainei? Eaa ta tatou ravenga no te akaitianga i teia?

- Arapaki'anga i te au akamaruarua'anga pu'apinga o te Basileia: Kua rauka ainei te puapinga no te katoatoa? Me kare? ka akapeea tatou i te tua'anga i teia puapinga?
- Arapaki'anga i te au mea tau no te ora'anga: To tatou iti tangata Kuki Airani, noatu e noea mai ratou, me kore ta ratou moni e koi nei, e turanga meitaki ainei to ratou? Te piapa ainei ia ratou i te arapaki atu anga i te Apii, te Aremaki te apinga aka'oro e te vai atura.
- Arapaki'anga i te au angaanga aotini e te meitaki te ka rauka mai: Te puapinga ainei to tatou iti tangata Kuki Airani i te tua o te enua, arapaki'anga i te au kai maori e pera te vai ma? Te tau ainei te tu'a'anga o te moni tei rauka mai no roto i te au apinga natura?

2. Aka'puapinga'anga, Ta'anga'anga anga e te Tau'anga – Kia akapuapinga tatou i tei oronga'ia mai e te tau'anga o te akapapa'anga

Kia rauka te tupu'anga meitaki no te tuatau ki mua. Ka inangaroia kia akamanako meitaki tatou, me ka akama'ata atu tatou i ta tatou ka rauka ma te kore e ma'ata atu te anga'anga me kore, ka akaiti mai tatou i te anga'anga, kia ma'ata atu ra te puapinga ka rauka.

Te au tumu manako te ka uri'uri'ia:

- Ta'anga'anga anga puapinga: Iti te au koikoi'anga marama no runga i te puapinga e rauka mai ana i roto nei i te Kuki Airani, inara, e tamanako'anga tetai e, e tu'anga tetai no te akameitaki atu anga. Mei te a'a te tu o teia tamanako'anga? Ka akapeea te au Ona Pitiniti e te Kavamani i te angaanga kapiti'anga no te akameitaki atu anga i teia anga'anga. Ka akapeea tatou i te toto'a'anga i te karere no te akono'anga i te Aorangi. – Aka'a'ano'anga i te korero kia puapinga'ia te ta'anga'anga anga o te uira e te tetai atu au apinga natura.
- Akapuapinga i te angaanga a te kavamani (Kavamani Akatere Meitaki: E mea puapinga ki te Kavamani te akateretere'anga meitaki, no te akapapu'anga i te tu'a anga i te au puapinga mei roto i te apinga kimi ravenga i roto i te Basileia. Me e kavamani meangitika, penei ka iti te aronga angaanga no te aka'puapinga'anga, me kare, me maatamaata te kavamani penei ka riro teia i te kaimoumou moni. No reira ka anoano'ia tetai tamanako'anga no tetai numero tau no te Kavamani. Eaa te au ravenga tau no te Kavamani Kuki Airani i te akameitaki atu anga i ta ratou akatere'anga?
- Akatupu'anga ki runga i te mariko'anga tau – Te meitaki e te maranga nei te turanga o te Pae Turoto, e i te akara'anga kare teia e tau i roto i te ta'ing'uru mataiti e tu mai nei. Eaa te mariko'anga o te Kuki Airani e ka akapeea tatou i te akatupu'anga i teia no te akameitaki atu anga i tona puapinga?
- Tau'anga ki te marama roro uira (technology) – E akameitaki'anga tetai e rave'ia nei ki runga i te roro uira o te Kuki Airani – e uaea roro uira ou te ka riro i te akameitaki e te akaviviki i te taka'anga o te au akakitekite'anga mareva e pera teta'i atu au puapinga – Ka akape'ea i reira tatou i te atui'anga ki ta teia au puapinga ou ka oronga mai?

3. Ravenga kimi puapinga kia tupu – akatikatika'anga i te koti'nga o teia aka'puapinga'anga.

Uatu oki e, e mea puapinga te akameitaki'anga i te tupu'anga o te au parani'anga o te Basileia, ka anoano'ia kia akara matatio'ia tetai au akano'o'anga no te akapapu'anga e, kia vai uatu rai te tupu'anga. Ka tupu mai te au tu kaui ki te Basileia me 'aka'ara atu te tupu'anga. No te akatango'anga i tetai turanga ketaketa ka anoano'ia te aronga anga'anga Kavamani e

pera te au Ona Pitiniti kia anga'anga kapiti. Ka riro te au ravenga akapuapinga ei akamaro'iro'i i te akatupu i tetai tupu'anga meitaki no te tuatau ki mua. No te akatango i tetai tupu'anga tiratiratu, ka anoano'ia tatou i te akarakara matatio i te au raverave'anga e pera te au tauperepere araara o te Aorangi, e kia akamanako katoa'ia te au kotinga natura o te tupu'anga, i te tuatau akameitaki'anga i te parani o te Basileia.

Te au tumu manako te ka uri'uri'ia:

- Te iti tangata: Te kitea nei te iti o te karape i roto nei i te Kuki Airani, e te riro nei teia i te tamanamanata i te tupu'anga, te ririnui nei ra i te tua o te au tangata e aere mai nei mei tai mai. Ka akapeea tatou i te akapu'apinga'anga ki roto i teia, ei akapapu i te tupuanga maru? Ka akapeea tatou i te akapapu'anga e te meitaki nei te oraanga o to tatou iti tangata?
- Ravenga Akapuapinga – Aronga angaanga Kavamani (Public) – E maata te au anga'anga akameitaki'anga ta te Kavamani i rave no te mataara, te vai e te vai atura (Tango Angaanga – Infrastructure) i nga mataiti i topa. Ka taeria ainei i te Kavamani ta ratou takete no ta ratou parani no tuanga Tango Anga'anga i te ta'inga'uru mataiti e tu mai nei? E au vaarua ainei tetai kare i kitena'ia e ka anoano'ia kia akaki'ia? Pitiniti (Private) – Te rava ainei ta tatou toto'a'anga i te karere i te tua no te akameitaki'anga i te au Pitiniti, maori me kore porena?
- Kotinga'anga Moni: Kua kotinga'ia te moni a te Kavamani, e ka anoano'ia te au akapou'anga moni kia tano ki te akano'o'anga o te Basileia. Eaa te akakotinga'anga moni i roto nei i te Kuki Airani? Ka akapeea e rauka ai te korona, ma teia au akakotinga'anga?
- Kotinga'anga o te Basileia: Teitei te turanga angaanga o te Basileia Kuki Airani. Ko te aiteanga ka teia'a te apainga ki runga i te tutaki o te ngai no'o'anga, kare e rava te au nga'i anga'anga e te vai atura. Ka akape'ea e rauka'ia ia tatou tetai tau'anga meitaki ma te kore e tuku apainga ki runga i te tere'anga o te Basileia e te Iti tangata?
- Kotinga o te Aorangi: Te maata'anga o te au akameitaki'anga, e au arapaki'anga teima'a te ka tupu ki te Aorangi. Te akara matatio ainei tatou i te tauperepere araara o te Aorangi i te tuatau parani o tetai akameitaki'anga? Te rava ainei ta tatou e rave nei no te paruru'anga i to tatou Aorangi? Te riro katoa nei oki te tau'anga reva ei tamanamanata i to tatou Aorangi, te akara matatio'ia ainei teia i te tuatau parani'anga no te akameitaki'anga?
- Kotinga Enea: Te iti nei te enua i te Kuki Airani nei, a Rarotonga tikai. Te riro nei teia ei tai'i ki te Kavamani, no te rave'anga i te au tango anga'anga tei parani'ia te riro katoa nei ei tai'l'anga ki te au Pitiniti e pera te Iti Tangata. Eaa te au ravenga ei akapapu i tetai akameitaki'anga, pange ki te iti o te enua? E manamanata ngoie te parani'anga enua i roto nei i te Kuki Airani, eaa ta teia e akaari mai nei no tu'anga parani o te Aorangi, Basileia e te makete no te turoto?